Een reis langs de takken van mijn stamboom

Door Wim Rutgers

Met haar debuutroman *De Parbo-blues* heeft Tessa Leuwsha weliswaar de zoveelste Caribische variant geschreven op wat de hoofdfiguur aanduidt als 'een reis langs de takken van mijn stamboom', maar door zowel haar originele aanpak als doeltreffende stijl is deze familiespeurtocht een intrigerend verhaal geworden. Literatuur staat en valt immers met structuur en stijl. Van allebei heeft de auteur veel in huis.

De hoofdfiguur, de jonge vrouw Anna, is een in Nederland geboren en getogen dochter van een Surinaamse migrantenvader en een Nederlandse moeder, die in het kader van haar voorouderonderzoek naar het land van herkomst Suriname afreist om daar haar persoonlijke achtergrond, noem het maar identiteit, te achterhalen. Het Nederlandse element is de hoofdfiguur bekend, maar nu gaat ze op zoek naar de Surinaamse component, de geschiedenis van haar vader en grootouders.

"Het gaat mij om sfeerbeelden, om kleuren en geuren. Snippers waaraan ik mijn vaders jeugd kan inkleuren, emoties kan voelen, gezichten kan zien, straten kan ruiken."

Vaak gaat dit soort Caribische ontwikkelingsromans over drie generaties van vrouwen. Dat Tessa Leuwsha in haar debuut de dochter-vader-relatie tot hoofdthema maakt is minder gebruikelijk. De dochter beschrijft haar vader met inlevingsvermogen, kritisch en met mededogen.

De romantitel 'Parbo-blues' wijst op de lievelingsmuziek van vader Henry die zich in het moederland staande weet te houden door zich buiten de deur ogenschijnlijk volledig aan te passen, maar die zich daarnaast een veilige thuishaven weet te creëren met zijn muziek en het kweken en roken van zijn marihuana. Hij zal door dat laatste uiteindelijk aan keelkanker overlijden, maar is voor die tijd al duizend geestelijke doden gestorven door onbegrip van zijn omgeving, inclusief zijn eigen gezin, en heimwee naar een land dat zijn land al lang niet meer is en ook niet meer kan zijn.

"Hij is geassimileerd, gekloond. Krijgt promotie. Hij laat zich Hendrik noemen, deelt moorkoppen uit op zijn verjaardag, doet mee aan de sinterklaasviering, maar weigert Zwarte Piet te spelen."

INHOUD

De roman beschrijft drie generaties van de familie, de oudste generatie van de grootouders in Suriname, de jongste twee generaties van de ouders en hun kinderen in Nederland. De 'exotische verschijning' Anna is nakomeling van een Britse plantage-eigenares en een Surinaamse arbeider die samen Heline verwekten die op haar beurt van de van St. Lucia afkomstige Prince een zoon verwachtte: Henry de hoofdfiguur, die met de Nederlandse serveerster Johanna trouwde en naar wiens levensgeschiedenis zijn dochter Anna op achtergrondonderzoek uitgaat. De Surinaamse grootmoeder op wie Anna sprekend lijkt, zwijgt nors over de familiegeschiedenis, maar de Nederlandse moeder is guller in haar mededelingen. Maar de meeste gegevens verwerft Anna van Henry's jeugdvriend Alfred Breeveld, met wie ze aan het einde van het verhaal samen de as van Henry uitstrooit in de monding van de Surinamerivier.

Zowel de familiegeschiedenis in Nederland als die in Suriname komt uitgebreid aan de orde. Tessa Leuwsha beschrijft sterke karakters. De grootvader weet zich in de Surinaamse koloniale tijd van gedienstigheid door een groot zelfbewustzijn karaktervol staande te houden. Hij en zijn vrouw hebben een droom: "Hij wil, samen met haar, de cirkel van eindeloos werken en sterven in armoede doorbreken. Voor hen is een gouden toekomst weggelegd." Ze verhuizen van Nickerie naar Paramaribo, waar hij een baantje krijgt als chauffeur en tuinman. Maar hij is tegelijkertijd kind van tijd en omstandigheden en dat blijkt een ernstige belemmering voor het verwezenlijken van de droom.

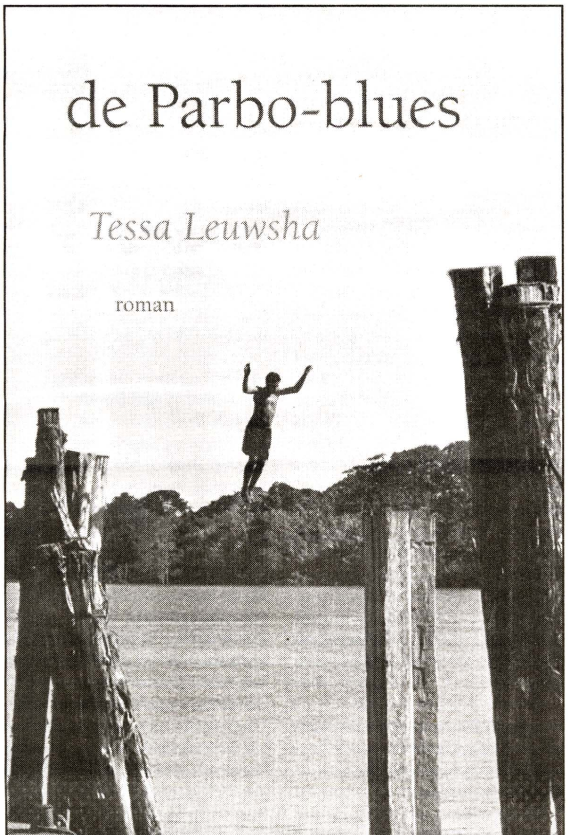

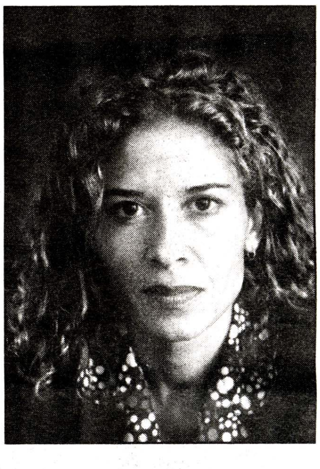
Tessa Leuwsha

"Hij zit vast in de mythe van de creoolse man. Moet viriel zijn. Onderwijl hunkert hij naar de geborgenheid van het gezin, anker dat tegenwicht moet bieden aan de lichtheid van het leven. Hij is stuurloos. Ziet zijn doelen achter zich, niet meer voor zich."
Hij interpreteert het gedrag van zijn werkgeefster verkeerd, wat hem zijn baan kost. Maar ze sturen hun zoon wel naar Nederland om zich verder te ontplooien. Prince krijgt uiteindelijk een functie in de keuken van een modern hotel waar hij heerst als een vorst.

STRUCTUUR EN STIJL

De verhaalstructuur van Tessa Leuwsha's *De Parbo-blues* is gebaseerd op de ruimtelijke tweedeling Suriname en Nederland die in het verhaal beurtelings beschreven worden, en een tweedeling in de tijd met haar verleden en heden. De twee vertelde tijden lopen parallel met de gebruikte werkwoordstijden die steeds weer overgaan van tegenwoordige naar verleden tijd en omgekeerd. De traditionele koloniale tijd wordt het meest uitgebreid beschreven via de relatie tussen de grootvader Prince, de Surinaamse bediende, en diens Nederlandse werkgever, de uitgezonden kracht, Geert van der Kolk en zijn vrouw Jeanne. Het eigentijdse element is dat van de relatie tussen de expeditiemedewerker Henry en zijn gezin. Spiegelingen, herhalingen en parallellen maken de tijdelijke en ruimtelijke tegenstellingen tot een hecht doortimmerd geheel. Vanaf de eerste bladzijden worden alle belangrijke lijnen al uitgezet.
De stijl is op het eerste oog eenvoudig door de korte zinnen, maar zit vol onderkoeld beschreven interculturele misverstanden. Deze strakke stijl van kortheid en bondigheid wordt gevarieerd met plotselinge tierelantijntjes vol ironie. De citaten hiervoor geven al enkele voorbeelden daarvan.
"De golven van hun spel hebben een zee in haar buik geschapen. Het kind speelt in de branding en buitelt in het water."

Enkele passages vormen zwakke trekjes in het verhaal. De beschrijving van een wintie en een kortstondige seksuele relatie van Prince met een vrouw uit het binnenland zijn niet vrij van exotisme. De vrouw wordt vergeleken met een dier, een cliché uit talrijke passantenromans. Ook de door de tropische hitte krols geworden oversekste blanke vrouw die als het erop aankomt de vermoorde onschuld speelt, is een clichégegeven.

Prachtig beschreven is het afscheid dat Henry geboden wordt als hij de stadsdrukkerij met pensioen verlaat. Zijn afscheidscadeau is een reis naar Suriname dat hij na dertig jaar Nederland weerziet: een grote mislukking voor hem en zijn omgeving. Tegenover de dochter die wil begrijpen staat de eendimensionale zekerheid van de Nederlandse moeder die haar eigen man niet doorheeft of voor zijn positie gewoon geen aandacht heeft.

"In de voorkamer heeft mijn vader de kachel hoog gedraaid. Het is er zo warm als in Suriname, zegt hij. Hij is een tropenkind. Door de temperatuur is het niet echt oudjaar, maar lijken we op een Afrikaanse stam uit een documentaire die feestviert na een geslaagde oogst of besnijdenis. (...) 'Kan die kachel wat lager, Henk?' vraagt mijn moeder geïrriteerd."
Dergelijke passages tekenen de positie van de migrant die uiteindelijk vreemdeling op twee fronten wordt.
Tessa Leuwsha werd geboren in Amsterdam en woont sinds 1996 in Suriname. Ze publiceerde het *Reishandboek Suriname* en kreeg voor een ingezonden verhaal een aanmoedigingsprijs. Dat dit terecht was bewijst ze met dit prachtige debuut, dat haar talent bevestigt en waarmee ze zich in de rij schaart van het aanstormende vrouwelijke talent dat in het nieuwe millennium van zich doet spreken, met namen als Annel de Noré, Cándani, Mala Kishoendajal, Rita Rahman, Annette de Vries en Marilyn Simons die stuk voor stuk de Surinaamse literatuur op een nooit eerder vertoonde omvang en diepgang met verhalen en romans vernieuwd hebben.

Tessa Leuwsha: *De Parbo-blues*
Amsterdam: Uitgeverij Augustus
175 pagina's
ISBN 90 457 0233 9